

როლანდ თოფჩიშვილი

გიორგი ჯალაბაძე – 100

**ქართული ეთნოლოგიის გამორჩეული
წარმომადგენელი**

XX საუკუნის 20-იანი წლებიდან განგებამ ქართული ეთნოლოგიური მეცნიერების მესაჭეობა გიორგი ჩიტაიას არგუნა. სამეცნიერო და პედაგოგიურ საქმიანობასთან ერთად ბატონმა გიორგიმ მძიმე ტვირთი იკისრა; ეს ტვირთი კი ახალგაზრდა თაობის აღზრდა გახლდათ, რომლებიც ქართველი ხალხის მიერ შექმნილი უძველეს ეთნიკურ კულტურას მაღალ მეცნიერულ დონეზე შეისწავლიდნენ და ამ ცოდნას ხალხშიც გაავრცელებდნენ. მის პირველ მოწაფეთა შორის აღმოჩნდა გ ი ო რ გ ი ჯ ა ლ ა ბ ა ძ ე ც. გიორგი ჩიტაია ახალგაზრდა კადრებს სამ სამეცნიერო ცენტრში მიუჩინდა ადგილს — თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის ისტორიისა და ეთნოლოგიის ინსტიტუტსა და საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმში. ხაზგასმით უნდა ითქვას, რომ სახელმწიფო მუზეუმში მოხვედრილ ახალგაზრდა ეთნოლოგებს უფრო მეტი ტვირთი აწვავდა მხრებზე; გარდა სამეცნიერო საქმიანობისა, მათ მოვალეობაში შედიოდა საგამოფენო სივრცეების მოწყობა, საქართველოს სხვადასხვა ისტორიულ-ეთნოგრაფიულ მხარეში სამუზეუმო კოლექციების შეგროვება და არსებული ფონდების მოვლა და დაცვა. ასე რომ, ქართული ეთნოლოგიის სათავეებთან იდგა გიორგი (გოგი) ჯალაბაძეც, რომელმაც მთელი თავისი სამეცნიერო სამიანობა საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმს დაუკავშირა, უმცროსი მეცნიერი თანამშრომლიდან განყოფილების გამგემდე.

გიორგი ვლადიმერის ძე ჯალაბაძე შიდა ქართლის სოფელ ქორდში დაიბადა 1922 წლის 28 ნოემბერს. ისევე რო-

გორც შიდა ქართლის სოფლებში განსახლებულ გვართა დიდი ნაწილი ჯალაბაძეებიც აქ დასავლეთ საქართველოდან იყვნენ გადმოსახლებული. 1484-1510 წლებით დათარიღებული საბუთით ჯალაბაძეები რაჭის სოფელ ონჭევის მკვიდრები იყვნენ. შემდეგ ისინი ზემო იმერეთში ჩანან, საიდანაც შიდა ქართლში დამკვიდრებულან. 1694 წელს შიდა ქართლში ჯალაბაძეები მკვიდრად ცხოვრობენ. გიორგი ჯალაბაძე 9 წლის ასაკში სასწავლებლად თბილისაში გადმოიყვანეს და 1941 წელს დაამავრა საშუალო სკოლა. იმავე წელს თავისი სურვილით არმიაში წავიდა და შევიდა სამხედრო-საავიაციო სასწავლებელში. 1942-1943 წლებში მონაწილეობას იღებდა კავკასიის დაცვაში. 1943 მძიმედ დაჭრილი გიორგი ჯალაბაძე არმიიდან დაითხოვეს. ომოდან დაბრუნებული გიორგი ჯალაბაძე 1943-1945 წლებში მუშობდა სოფელ არბოს საშუალო სკოლაში მასწავლებლად. 1945-1950 წლებში სწავლობდა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ისტორიის ფაკულტეტზე. უნივერსიტეტის დამთავრებისთანავე საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის თანამშრომელი ხდება — იყო ჯერ პრეპარატორი, შემდეგ კი უმცროსი მეცნიერი თანამშრომელი. 1951 წელს ჩაირიცხა საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ასპირანტურაში, რომელიც 1954 წელს დაამთავრა. საკანდიდატო დისერტაცია თემაზე: „აღმოსავლეთ საქართველოს სამინათმოქმედო იარაღების ისტორიიდან“ დაიცვა 1955 წელს ივანე ჯავახიშვილის სახელობის ისტორიის ინსტიტუტში. ბატონი გოგი ჯალაბაძის მეცნიერული ინტერესების სფეროს თავდაპირველად სწორედ ქართველი ხალხის მრავალსაუკუნოვანი სამინათმოქმედო კულტურის შესწავლა შეადგენდა. მისი სადოქტორო დისერტაცია — „მემინდვრეობის კულტურა საქართველოში (ისტორიულ-ეთნოგრაფიული გამოკვლევა) — რომელიც 1972 წელს დაიცვა, არა რომელიმე მხარის ტრადიციების შესწავლას ეძღვნებოდა, არამედ მთილანად საქართველოს მოიცავდა, აღმოსავლეთსაც და დასავლეთსაც, მთასაც და ბარსაც.

1961 წლიდან გიორგი ჯალაბაძე სიცოცხლის ბოლომდე (1998 წლის 2 იანვარი) ხელმძღვანელობდა საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის ეთნოგრაფიის განყოფილებას. მისი ხელმძღვანელობითა და უშუალო მონაწილეობით განხორციელდა არაერთი მნიშვნელოვანი სამუშაო ფონდების მოვლა-პატრონობის, შევსების, მეცნიერული შესწავლის, პუბლიკაციისა და ექსპონირების მიმართულებით. საქართველოს სხვადასხვა ისტორიულ-ეთნოგრაფიულ მხარეში მისი ხელმძღვანელობით მოწყობილი მრავალი ეთნოგრაფიული ექსპედიციის შედეგად მუზეუმში შემოვიდა მნიშვნელოვანი ახალი მასალა, მომზადდა და გამოქვეყნდა საქართველოს სხვადასხვა რეგიონის ეთნოგრაფიული შესწავლის შედეგებზე დამყარებული კრებულები. მნიშვნელოვანია მეცნიერის ღვაწლი ღია ცის ქვეშ ეთნოგრაფიული მუზეუმის შექმნის საქმეში. გიორგი ჯალაბაძე იყო მრავალი ადგილობრივი თუ საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის მონაწილე. მოხსენებები გამირჩეოდა საკითხის საფუძვლიანი ცოდნითა და მეცნიერული დონით. კითხულობდა ლექციებს საქართველოს სხვადასხვა უმაღლეს სასწავლებელში. ზრუნავდა საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის ეთნოგრაფიული განყოფილების ახალგაზრდა, შრომისმოყვარე და საქართველოზე შეყვარებული ახალგაზრდებით დაკომპლექტებაზე. ხელს უწყობდა ახალგაზრდებს კვალიფიკაციის ამაღლებაში და შესაბამისად იყო მათი სამეცნიერო ხელმძღვანელი. ბატონი გიორგის ხელმძღვანელობით არაერთმა ახალგაზრდა თანამშრომელმა მოიპოვა სამეცნიერო ხარისხი.

გიორგი ჯალაბაძე ხელხვაიანი მეცნიერი გახლდათ. მრავალ სამეცნიერო სტატიასთან ერთად ის 15 მონოგრაფიის ავტორია. სამეცნიერო ნაშრომებთან ერთად შეუძლებელია არ აღვნიშნოთ მეცნიერის ღვაწლის მუზეუმის ფონდების პუბლიკაციის ხაზითაც.

გიორგი ჯალაბაძე ქართველი ხალხის სამინათმოქმედო ყოფის აღიარებული სპეციალისტი იყო, რომლის პირველი პუბლი-

კაცია ამ სფეროში 1950 წლით თარიღდება. ქართველი ხალხი ხომ უძველეს მინათმოქმედ ხალხებს ეკუთვნის, რომელმაც საუკუნეების განმავლობაში მრავალრიცხოვანი ტრადიციები შექმნა. ეს ტრადიციები კი შექმნილი იყო ბუნებრივ-გეოგრაფიულ, კლიმატურ და ლანდშაფტურ ფაქტორებთან მისი შემოქმედებითი მიდგომით. გიორგი ჯალაბაძემ კი სრულყოფილად გამოავლინა და შეისწავლა ისინი. მრავალფეროვანი იყო ის შრომის იარაღებიც, რომელსაც იყენებდნენ ხვნა-თესვის, მკის დროს. მხედველობის არედან არ გამოჩნა მომკალის ჩასაცემელიც კი. ბატონი გიორგი იკვლევდა აგრეთვე ისეთ წეს-ჩვეულებებსაც, როგორიცაა მოსავლიანობის გადიდების ხალხური წესები. მეცნიერი იკვლევდა არა მხოლოდ სახვნელი იარაღის – გუთნის – ნაირსახეობებს, არამედ მისი ყურადღების მიღმა არ რჩებოდა ერთი შეხედვით იარაღის ისეთი „წვრილმანი“ სახეობანი, როგორიცაა თოხები, ბარები, ჩეკ-სარეკები, მარგილები, ცალკე მონოგრაფია აქვს მიძღვნილი აღმოსავლეთ საქართველოს სამინათმოქმედო იარაღებისადმი; ესენია: საოშ-საფარცხები, სამკალ-სათიბები, სალენი იარაღები. აგრეთვე შრომის ორგანიზაციის ფორმები. ამ მონოგრაფიაში დახასიათებულია მოსავლიანობის გადიდების ხალხური წესები.

ტრადიციული ინდივიდუალური მეურნეობების გარდა, გიორგი ჯალაბაძე XIX საუკუნის ფერმერულ მეურნეობებსაც სწავლობდა. ასეთაა შორის შეიძლება დავასახელოთ: „ფერმერული მეურნეობა ვარდციხეში. ნაშრომში კონკრეტული მასალის საფუძველზე დახასიათებულია გასულ საუკუნეში ქუთაისის მახლობლად, ვარდციხეში არსებული ფერმერული მეურნეობა, მოცემულია მისი განვითარების საინტერესო სურათი.

ცალკე უნდა გამოიყოს გიორგი ჯალაბაძის ნაშრომი „მინათმოქმედება თერგის ხეობაში (ეთნოგრაფიული და არქეოლოგიური მასალების მიხედვით)“, რომელშიც განხილულია ხევის პირობებში მიწის სიმცირით გამოწვეული მინათმოქმედების შეზღუდული ხასიათი, რომელთანაც შერწყმული იყო ასევე

შეზღუდული სახის მესაქონლეობა. წარმოდგენილია მინათ-
მოქმედების მთელი ციკლი და სასოფლო-სამეურნეო იარა-
ღები, რომელიც შედარებულია კავკასიის რიგი ხალხების
სახვნელ იარაღებთან. ამასთანავე, ნაშრომში წარმოდგენილია
ეთნოგრაფიული მასალა, რომელიც თერგის ხეობის სათავეში –
თრუსოში – მცხოვრებ ოსებს ეხება. მოყვანილი გადმოცემები
მიუთითებენ, რომ თრუსოში ეთნიკური ოსები შედარებით
გვიან დასახლდნენ, რომლებიც აქ მიგრირდნენ ჩრდილოეთ
კავკასიის ხეობებიდან და, აგრეთვე, საქართველოს ისტორიულ-
ეთნოგრაფიული მხარიდან – დვალეთიდან, რომელიც უშუალოდ
ზახას ხეობით ესაზღვრება თრუსოს.

გიორგი ჯალაბაძე, როგორც აღინიშნა, იყო რა სა-
ქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის ეთნოგრაფიის გან-
ყოფილების გამგე, ხელმძღვანელობდა მუზეუმში არსებულ
ეთნოგრაფიულ კოლექციების შევსებისა და მოვლა-შენახვის
საქმეს. ამავე დროს, ახდენდა ამ სამუზეუმო კოლექციების
მეცნიერულ შესწავლას. ამ მხრივ აღსანიშნავია მისი ნაშრომე-
ბი: „თბილისის ამქრის დროშები“, „ხურჯინების კოლექცია
საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის ეთნოგრაფიული გან-
ყოფილების ფონდებში“, „საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის
ეთნოგრაფიული კოლექციები სვანეთიდან“, „საქართველოს
სახელმწიფო მუზეუმის ეთნოგრაფიული განყოფილების ფონ-
დების გზამკვლევი“, „ქართული ხალიჩა – ფარდაგი“ და
სხვა. პირველ ნაშრომში განხილულია სახელმწიფო მუზეუმის
ეთნოგრაფიის განყოფილებაში დაცული ამქართა 50 დროშა,
რომლებიც სიძველის მიხედვით ორ ნაწილად იყოფა: 1. უძვე-
ლესი – ქართული და 2. XIX საუკუნის საქალაქო წარმოების.
მეცნიერმა დაადასტურა, რომ ხალიჩა და ფარდაგი ქართუ-
ლი მატერიალური კულტურის უძველეს ელემენტებს წარმო-
ადგენენ, დანვრილებით შეეხო ხალხური დამზადების
წესებს, ორნამენტს, ტერმინოლოგიას. წიგნი „საქართველოს
სახელმწიფო მუზეუმის ეთნოგრაფიული განყოფილების ფონ-

დების გზამკვლევი“, მკითხველთა ფართო წრისათვისაა დაწერილი და, შესაბამისად, მასში პოპულარული ენითაა მოთხრობილი მუზეუმის ეთნოგრაფიული განყოფილების ფონდებში დაუნჯებული მდიდარი ნივთიერი მასალის შესახებ.

გიორგი ჯალაბაძე ქართველი ხალხის მდიდარი ტრადიციების, წეს-ჩვეულებების, საუკუნეების წინ შექმნილი მატერიალური კულტურის შესახებ პოპულარული ენით ხშირად მოუთხრობდა დაინტერესებულ მკითხველს. განსაკუთრებით აღსანიშნავია იმ დროს გამომავალ ჟურნალში „ძეგლის მეგობარი“ დაბეჭდილი სტატიები, რომელთაგან შეიძლება გამოვყოთ „ქართველი ქალის ჩაცმულობა (XIX ს.)“, რომელშიც განხილულია ქართველი ქალის ჩაცმულობის ელემენტები, ტანსაცმელი, ფეხსამოსი, ფეხსაცმელი. ფრიად საყურადღებოა „ძეგლის მეგობარში“ დაბეჭდილი სტატია „პურის ბეღელი და კოდი“. მასში შესწავლილია საქართველოში ხორბლეულის შესანახი საშუალებები: ორმო, ხარო, ბეღელი, კოდი – დამზადების ტექნიკა და დანიშნულება, გავრცელების არეები. აღსანიშნავია აგრეთვე ნარკვევი „თუშური კვირტულა“. სტატიაში მოცემულია თუშური ფარდაგის „კვირტულას“ დამზადების ხალხური წესები. აღნიშნულ ჟურნალშია დასტამბული ნაშრომი „ჭივჭაველი გუთნისდედა (ქვემო ქართლი)“. სტატიაში განხილულია ნასოფლარ ჭივჭავის საფლავის ქვა გუთნისდედისა და სახვინელი იარაღის გამოსახულებით, რაც ადასტურებს იმ ფაქტს, რომ საქართველოს სამხრეთი რაიონები უძველესი დროიდან პურის ბეღლად ითვლებოდა. აღნიშნული იარაღი ქართული სახელებით ფართოდაა გავრცელებული ადგილობრივ სომხურ მოსახლეობაში.

გიორგი ჯალაბაძეს ეკუთვნის საყურადღებო ნაშრომი „გამწევი ძალის გამოყენება, მისაბმელი მოწყობილობა (აკაზმულობა) და მისი დამზადება საქართველოში“ (თანაავტორი მზია მაკალათია), რომელშიც შესწავლილია საქონლის გამწევი ძალად გამოყენება, საქონლის მოვლის ხალხური წესები; აღწერილი აქვს უღლის სახეები, მათი დამზადების წესები, უღლისა და მისი

ფორმის რიტუალური პურების წეს-ჩვეულებებში გამოყენება.

გიორგი ჯალაბაძე იკვლევდა არა მხოლოდ მემინდვრეობის ტრადიციებს საქართველოში, არამედ ქართველი ხალხის სამეურნეო ყოფის ისეთ დარგს, როგორცაა მევენახეობა-მელვინეობა. ამ შემთხვევაში კი კონკრეტულად უნდა შევიჩინოთ ვრცელ ნაშრომზე – „მევენახეობა-მელვინეობა ქსნის ხეობაში“, რომელშიც შესწავლილია ვაზის ჯიშები, მათი მოყვანა-მოვლის თავისებურებანი, მევენახეობასთან დაკავშირებული ჭურჭელი; განხილულია ვენახის მფლობელობის ორი ფორმა: საკუთარი და სახატო. მევენახეობა-მელვინეობის საკითხები შეისწავლა ლეჩხუმის ეთნოგრაფიული მონაცემების საფუძველზეც. სტატიაში განხილულია ლეჩხუმში გავრცელებული ვაზის ჯიშები, მევენახეობის ფორმები – მალლარი და დაბლარი, ვაზსა და ღვინოსთან დაკავშირებული სამუშაო პროცესი. რადგან ლეჩხუმში ჩამოვარდა სიტყვა, უნდა ითქვას, რომ მეცნიერი ლეჩხუმის საცხოვრებელ და სამეურნეო ნაგებობებსა და მოსახლეობის მიგრაციის საკითხებსაც შეეხო.

ქართველი ხალხის სამეურნეო ყოფის შესახებ გიორგი ჯალაბაძის ნაშრომებში დიდი ადგილი ეთმობა სულიერი კულტურის, რიტუალების საკითხებს. ხალხურ რელიგიურ დღესასწაულებზე მეცნიერს ცალკე ნაშრომებიც აქვს. მაგალითად შეიძლება დავასახელოთ მირიან ხუციშვილითან თანაავტორობით ვრცელი მოცულობის სტატია „ქართული ხალხური დღეობების ტრანსფორმაცია და ახალი ტრადიციები“. აღწერილია ძველი ხალხური რელიგიური დღესასწაულები, რომლებიც სამეურნეო საქმიანობასთან დაკავშირებით ტარდებოდა. ამ მხრივ ყურადღებას იქცევს აგრეთვე სტატია „ზაქარია ედილი რწმენა-წარმოდგენებისა და რელიგიური გამომონათების შესახებ“, რომელშიც შესწავლილია ზაქარია ედილის (მე-19 საუკუნის მწერალი და საზოგადო მოღვაწე) შეხედულებების მეცნიერული ანალიზი ინგილოების ყოფა-ცხოვრებისა და რელიგიური შეხედულებების შესახებ.

გიორგი ჯალაბაძის ხელმძღვანელობით საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმი ყოველწლიურად აწყობდა ეთნოგრაფიულ ექსპედიციებს. ექსპედიციებს ორი ძირითადი მიზანი ჰქონდა: სამუზეუმო ფონდების შევსება ქართული მატერიალური კულტურის ძეგლებით და ეთნოგრაფიული მასალების შეკრება. ეთნოგრაფიული მასალები გროვდებოდა არა მხოლოდ მატერიალური კულტურისა და სამეურნეო ყოფის, არამედ სულიერი კულტურისა და სოციალური ურთიერთობების შესახებ. შეგროვებული ეთნოგრაფიული მასალა საფუძვლად ედებოდა ახალ გამოკვლევებს, რომლებიც ინტენსიურად გამოდიოდა და მიძღვნილი იყო საქართველოს სხვადასხვა ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მხარისადმი. კრებულების შემდგომელი და უცვლელი რედაქტორი ოყო ბატონი გოგი ჯალაბაძე. შეიძლება ჩამოვთვალოთ: „მასალები თუშეთის ეთნოგრაფიული შესწავლისათვის“, თბ., 1967; „სვანეთის ეთნოგრაფიული შესწავლისათვის“, თბ., 1970; „მასალები მესხეთ-ჯავახეთის ეთნოგრაფიული შესწავლისათვის“, თბ., 1972; „მასალები ქსნის ხეობის ეთნოგრაფიული შესწავლისათვის“, თბ., 1975; „მასალები იმერეთის ეთნოგრაფიული შესწავლისათვის“, თბ., 1978; „მასალები სამეგრელოს ეთნოგრაფიული შესწავლისათვის“, თბ., 1979; „მასალები გურიის ეთნოგრაფიული შესწავლისათვის“, თბ., 1980; „მასალები ლეჩხუმის ეთნოგრაფიული შესწავლისათვის“, თბ., 1985; „მასალები შიდა ქართლის ეთნოგრაფიული შესწავლისათვის“, თბ., 1987; „ქვემო ქართლი (ეთნოგრაფიული გამოკვლევა)“, თბ., 1990. აღნიშნულ კრებულებში გოგი ჯალაბაძეს ფუნდამენტურად აქვს შესწავლილი მინათმოქმედება თუშეთსა და სამეგრელოში, მემინდვრეობა სვანეთში, სამცხე-ჯავახეთსა და იმერეთში, ხელოსნობა და მეთევზეობა გურიაში, ძველი და ახალი სამეურნეო კულტურები გურიაში, მევენახეობა-მელვინეობა ლეჩხუმში. ცალკე უნდა შევჩერდე ნაშრომზე „ქსნის ხეობის მოსახლეობა“. რომელშიც ეთნოგრაფიულ მასალასთან ერთად, ფართოდაა განხილული საისტორიო წყაროები, სა-

ბუთები, XIX საკუნის პრესა. ხაზი აქვს გასმული იმას, რომ ქსნის ხეობაში ოსები საკმაოდ გვიან არიან მოსული და რომ ეს ხეობა ოდითგანვე მხოლოდ ქართველებით იყო დასახლებული; გარკვეულია, რომ ქსნის ხეობაში მუდმივად ხდებოდა მთიდან ბარისაკენ მოსახლეობის მიგრაცია. ამ კანონზომიერების მიმდევარნი აღმოჩნდნენ მთაში დასახლებული ოსებიც, რომლებიც ქსნის ხეობის ქვედა სოფლებში მხოლოდ XIX საუკუნეში დასახლდნენ. ისიც აღნიშნულია, რომ ქსნის ხეობის ბარში სოფელ ქანდაში ეთნიკური ასირიელები 1870-იანი წლებიდან დასახლდნენ ურმიის რაიონიდან. ბატონმა გიორგი ჯალაბაძემ ეთნოგრაფიული მასალებით გაარკვია, რომ ქსნის ხეობაში მიგრაციული პროცესები აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთის მეზობელი მხარეებიდანაც ხდებოდა. ეს მოსახლეობა კი დროთა განმავლობაში ბარში ნასოფლარებზე გადადიოდა საცხოვრებლად. გადასახლებულ მოსახლეობას ხშირ შემთხვევაში თან მამა-პაპათა სალოცავებიდან ნიშები გადაჰქონდა.

გიორგი ჯალაბაძემ ეთნოგრაფიული ექსპედიციები მოაწყო რა საქართველოს თითქმის ყველა ისტორიულ-ეთნოგრაფიულ მხარეში, ის მასალებს კრებდა ქართველი ხალხის ყველანაირ ტრადიციებსა და წეს-ჩვეულებების შესახებ, რადგან ახალი ცხოვრება საუკუნეების განმავლობაში შექმნილ ცხოვრების წესს სწრაფად ცვლიდა, ბევრი რამ დავიწყებას ეძლეოდა. ეს საველე ეთნოგრაფიული მასალა კი შემდეგ ახალ ნაშრომებს ედებოდა საფუძვლად. ამ მხრივ აღსანიშნავია „ხელოსნობის ზოგიერთი დარგი და მეთევზეობა გურიაში“, რომელშიც ხელოსნობის დარგებიდან შესწავლილია კერამიკული წარმოება, ქვის დამუშავება, მეკრამიტობა, ყავრის გამოხდა; აგრეთვე, თევზჭერის წესები გურიაში, იარაღები, თევზის კულტთან დაკავშირებული რიტუალები და მდიდარი ტერმინოლოგია. გურია მეცნიერის ყურადღებას სხვა მხრივაც იქცევდა. შეისწავლა არა მარტო სოფლის მეურნეობის ტრადიციული დარგები, არამედ ახალიც: მეთამბაქოება, მებრინჯეობა და მეჩაიეობა.

შიდა ქართლის ეთნიკური პროცესებისადმი მიძღვნილი ნაშრომი, რომელიც კრებულში „შიდა ქართლი“ არის დაბეჭდილი; სტატიაში ვრცლადაა საუბარი ქართლის როლზე საქართველოს სახელმწიფოს შექმნასა და ქართველი ხალხის ჩამოყალიბებაზე. ჭფრიად საინტერესოა დილმის ხეობაში სოფელ თელოვანში ჩანერილი მასალა, რომ იქვე ახლოს ყოფილა ნასოფლარი ჯოიანი, რომელშიც კერპებს/დებებს უცხოვრიათ. ჯოიანში მცხოვრობი კერპები/დევეები მცხეთელებს ამოუნყვეტიათ. ამ ფაქტზე ყურადღება იმიტომ გავამახვილეთ, რომ თითქმის ეს ერთადერთი შემთხვევა ქართველ ეთნოლოგთაგან ქართლში დევეების შესახებ გადმოცემის დადასტურებისა. გადმოცემაში უთუოდ ქრისტიანობის გავრცელების არამშვიდობიანი ფაქტი უნდა იყოს ასახული. ნაშრომში ყურადღება გამახვილებულია შიდა ქართლში სომეხთა მიგრაციის საკითხებზე. ავტორს არცერთი სომეხთა შიდა ქართლში დასახლების არცერთი ფაქტი არა აქვს ყურადღების მიღმა დატოვებული. ხაზგასმულია, რომ სომეხთა გადმოსახლება შიდა ქართლში ყველაზე ინტენსიური და, საერთოდ საქართველოში, და მასშტაბური XIX საუკუნეში იყო. იქვე მოყვანილია ქართველთა გაგრიგორიანების ფაქტები, რაც, ფაქტობრივად, მათ გასომხებას ნიშნავდა. გასომხება მიმდინარეობდა შიდა ქართლის როგორც ქალაქებში, ისე სოფლებში. გასომხება-გაგრიგორიანების დამადასტურებელი სკუთარი მასალის გარდა გიორგი ჯალაბაძეს რუსი ეთნოლოგის ნატალია ვოლკოვას ეთნოგრაფიული მასალებიც აქვს მოხმობილი. მნიშვნელოვანი ყურადღება აქვს დათმობილი შიდა ქართლში მეზობელი რეგიონებიდან უმინაწყო გლეხების შემოსვლასა და დამკვიდრებას. ასეთი მიგრაციები აქ განსაკუთრებით იმტენსიური რაჭიდან და იმერეთიდან ყოფილა. ნაშრომში საუბარია აგრეთვე XIX საუკუნეში შიდა ქართლში ოსების ჩამოწოლაზე, ხაზგასმულია, რომ პირველი რუსი მოახალშენეები ის ჯარისკაცები იყვნენ, რომლებიც სამშობლოში აღარ ბრუნდებოდნენ.

მრავალმხრივ საყურადღებოა გიორგი ჯალაბაძის ნაშრომი „ქვემო ქართლის მოსახლეობის ეთნიკური სურათი“. ესაა მხარის არა მხოლოდ ეთნოლოგიური, არამედ ისტორიული გამოკვლევა. აღწერილია ის მძიმე დემოგრაფიული ვითარება, რასაც ქვემო ქართლი საუკუნეების განმავლობაში განიცდიდა. დადასტურებულია მიგრაციული პროცესები, რომელიც აქ მიმდინარეობდა. ირკვევა, რომ ხშირ შემთხვევაში მტრისაგან, ძირითადად ლეკებისაგან, გავერანებულ ქვემო ქართლში სხვადასხვა მხარის ქართველები სახლდებოდნენ, თუმცა გვიან შუა საუკუნეებში აქ უცხო ეთნიკური ჯგუფების დასახლებაც მოხდა; საუბარია თურქულენოვან მოსახლეობაზე, სომხებზე, ბერძნებზე, ოსებზე. ბატონმა გიორგიმ ქვემო ქართლში ძველი ადგილობრივი გვარებიც დაადასტურა. ფრიად საინტერესოა სამეცნიერო მიმოქცევაში შემოტანილი გადმოცემები გვარების სადაურობა-წარმომავლობის შესახებ, მათი სხვადასხვა სალოცავებისადმი დამოკიდებულება. მაგალითად, სოფელ ფარცხისში მცხოვრები ბელეღურები აქ შიდა ქართლის სოფელ კულბითიდან ყოფილან მოსული, რასაც ეთნოგრაფიული მასალაც ადასტურებს – ამ გვარისანი გერსა და არბოში დადიოდნენ სალოცავად. შიდა ქართლისავე სოფელ ზეგარდში დადენილან სალოცავად გომარეთელი მუჯირიშვილები, სიხუაშვილები კი – ვარძიაში. დიდი ადგილი აქვს დათმობილი ქვემო ქართლში ქართველთა გაგრიგორიანება-გასომხებასაც. ქართულ-აზერბაიჯანული ურთიერთობის თვალსაზრისით საყურადღებოა შემდეგი: „ამ სოფელში (განთიადში, იგივე ყალამშია – რ. თ.), როგორც ქართლის სხვა სოფლებში, ყველიერში იხდიდნენ ყეენობას. აღდგომას იცოდნენ ჭონაზე სიარული: მეჭონეები დადიოდნენ თათრულ სოფლებში – იქაური მოსახლეობა ისევე უმასპინძლდებოდა, როგორც ქართველები“. ნაშრომში დაფიქსირებულია საქართველოს სხვადასხვა ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მხარეებიდან გადმოსახლებულთა მიერ სალოცავთა ნიშების გადმოტანის ფაქტები. მკითხველისათვის ფრიად საინტერესოა წინადადება,

რომელსაც აღნიშნული ნაშრომიდან შემოგთავაზებთ: „რუსეთის სამეფო ხელისუფლება დიდად იყო დაინტერესებული აქ რუსული მოსახლეობის გაჩენა-გამრავლების საკითხის მოგვარებით. ყოფილი ჯარისკაცებისათვის რუსეთის შიდა გუბერნიებიდან საგანგებო ბადრაგით ჩამოჰყავდათ საცოლეები და ადგილზე აოჯახებდნენ“. აღნიშნულ ნაშრომში გიორგი ჯალაბაძე ასურეთში დასახლებული გერმანელების შესახებაც საუბრობს. ხაზგასმულია, რომ მათ დასახლებას ხელისუფლება იმედით უყურებდა, რომ ისინი ადგილობრივ მოსახლეობას ევროპულ ყაიდაზე წარმოებას შეასწავლიდნენ. სინამდვილეში ასურელი გერმანელები ადგილობრივი დიდი გუთნით ხნავდნენ და ქართული კევერით ლენავდნენ.

გიორგი ჯალაბაძე იყო კოლეგების სამეცნიერო მოღვაწეობის პირუთვნელი შემფასებელი. მის კალამს ეკუთვნის შესანიშნავი სტატიები მასწავლებლების გიორგი ჩიტაიასა და ვერა ბარდაველიძის შესახებ. გამოქვეყნებული აქვს რეცენზიები ნანული აბესაძის, მიხეილ გეგეშიძის, სარა ბედუკაძის, ნიკო რეხვიაშვილის, გერცელ ჩაჩაშვილის, ვახტანგ შამილაძის, სოსო ჭანტურიშვილის და სხვათა მონოგრაფიებზე. იყო გამორჩეული, ობიექტური და კეთილგანწყობილი ოპონენტი. თავად ამ სტრიქონების ავტორის საკანდიდატო და სადოქტორო დისერტაციების ოპონენტი გახლდათ. პირველ მათგანზე რეცენზია ჟურნალ «Советская этнология»-ში დაიბეჭდა. ბატონი გიორგი ჯალაბაძე განსაკუთრებული პიროვნული თვისებებითაც გამოირჩეოდა, იყო მოკრძალებული, ერთგვარად ჩრდილში მდგომი, სამშობლოზე და ქართველი ხალხის კულტურაზე უაღრესად შეყვარებული. სწორედ როგორც გამორჩეულ მეცნიერსა და აღნიშნული თვისებების მატარებელს ეძღვნება წინამდებარე კრებული. 2022 წელს ღვანლმოსილ მეცნიერს დაბადებიდან ასი წელი შეუსრულდა. ქართულმა ეთნოლოგიურმა მეცნიერებამ თუ არსებობა არ შეწყვიტა, ბატონ გიორგი ჯალაბაძის მეცნიერული მემკვიდრეობაც არ მიეცემა დავიწყებს.